

VERDER LEZEN

De 'Cartesian anxiety' bespreek ik uitvoeriger in Herman Paul, *Als het verleden trekt: kernthema's in de geschiedfilosofie*, 2e druk (Amsterdam: Boom, 2024), 33-36. Het citaat van Richard J. Bernstein komt uit *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics, and Praxis* (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 1983), 18; dat van David H. Kelsey uit *Eccentric Existence: A Theological Anthropology* (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2009), 203. Kevin J. Vanhoozer is de auteur van *The Drama of Doctrine: A Canonical Linguistic Approach to Christian Theology* (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2005). Uit dit boek citeer ik de pagina's 310, 329, 335 en 344. Mijn parafrase van David Bentley Hart is gebaseerd op *Tradition and Apocalypse: An Essay on the Future of Christian Belief* (Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2022), met citaten van de pagina's 134, 141, 162 en 179. Zie ook Harts boek *The Story of Christianity: A History of 2.000 Years of the Christian Faith* (Londen: Quercus, 2009). Mijn opmerkingen over contextualisering in de missiologie leunen op David J. Bosch, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission* (Maryknoll, NY: Orbis, 1991), 420-432, 456. Twee toegankelijke en lezenswaardige boeken van James K.A. Smith, ten slotte, raken aan het thema van deze brief: *Who's Afraid of Relativism? Community, Contingency, and Creaturehood* (Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2014) en *How to Inhabit Time: Understanding the Past, Facing the Future, Living Faithfully Now* (Grand Rapids, MI: Brazos, 2022).

Dr. J. (Jaco)
van der Knijff

Het orgel

Van afschuw
naar aanbidding

Nederlandse gereformeerden en de liturgie: geen combinatie die bol staat van veranderingen en vernieuwingen. Nazaten van Calvijn zijn immers een conservatief volkje, dat graag het oude pand bewaart. De liturgie van de zondagmorgen in een willekeurige plaats op de Biblebelt is daarom toch eeuwenoud, rechtstreeks verbonden met de 16e eeuw?

Daar valt veel over te zeggen, maar in ieder geval op één punt gaat die vlieger niet op: het gebruik van het orgel. Wát een contrast met toen! Terwijl nu menig refo zich voor, tijdens en na de dienst laaft aan gedragen orgelklanken en liefst ook nog doordeweeks ergens in den lande massaal psalmen gaat zingen, begeleid door een organist die van wanten weet, moest de calvinist van 450 jaar geleden er niet aan denken. Orgelspel in en om de eredienst? No way! Dat was zoveel als God verzoeken en de satan in de kaart spelen. Nu is niet iedere kreet die hierover de ronde doet op Calvijn terug te voeren. De aan de reformator toegeschreven uitspraak dat het orgel een 'sirene van de duivel' is, heb ik nog nooit in zijn oeuvre kunnen vinden. Wat niet wegneemt dat de reformator inderdaad het orgel geen plek gunde in de eredienst. Immers, alles wat in de liturgie gebeurt moet voor iedereen verstaanbaar zijn, zegt Paulus in 1 Korinthe 14. Dus geen tongentaal, en evenmin muzikale klanken zonder tekst. Dezelfde argumentatie wordt gebezigd als in ons land in 1574 de Dordtse synode het orgelspel in en om de eredienst afwijst. Waarbij de vaders nog een andere zwaarwegende reden noemen: het zaad des Woords zou maar worden weggepikt door het spel van de organist. Dus toch duivels-werk, dat geklank.

Gezien deze afkeer wekt het verbazing dat gereformeerde predikanten anderhalve eeuw later een totaal andere toon aanslaan. Als in Maassluis in 1732 het immense orgel van Garrels in gebruik wordt genomen, houdt ds. Aegidius Francken naar aanleiding van Psalm 150 een gloedvol betoog over het 'heilig gebruik des orgels'. Als er één instrument geschikt is voor de eredienst..., aldus de Nadere Reformator. Onbegrijpelijk, gezien de voorgeschiedenis. Tradities kunnen dus veranderen. Ook zaken die als heilig en onveranderlijk gelden, kunnen zomaar in een ander licht komen te staan, van kleur verschieten, zelfs van zwart wit worden. Hoewel het oude sentiment vaak nog lang in kleine kring gekoesterd wordt. Zo is op Urk de weerstand tegen het orgel in de eredienst nog tot in de twintigste eeuw blijven voortleven. Neem de gereformeerde robbenjager Hessel Snoek, die in 1910 een pamflet publiceert met de titel: *Waarschuwing tegen 't gebruik van Instrumentmuziek bij den Godsdienst*. Zelfs nadat Snoek begraven is, in 1926, vermaant hij nog indringend vanaf zijn grafsteen: 'Een waarschuwend woord uit de aarde voor diegene, die in hun godsdienst, bij het zingen gebruik maken van orgels of andere muziekinstrumenten. Die zijn hoogstens gelijk aan de slapende maagden', zo spreekt de grafzerk, tot op heden. Met de opmerkelijke toevoeging: 'Door des Heeren Geest mij aldus geopenbaard'.

Ondanks die openbaring kreeg de ene na de andere kerk op Urk een orgel, ook de Bethelkerk van Snoek. En heden ten dage? Urkers staan bekend als luidruchtige zangers die niets liever doen dan bij forse orgelklanken de lof des Heeren aanheffen.

Zo gaat dat met tradities: afschuw kan zomaar omslaan in aanbidding.

Dr. J. (Jaco) van der Knijff is muziekjournalist bij het Reformatorisch Dagblad en docent liturgiek aan de Theologische Universiteit Apeldoorn. In 2018 promoveerde hij aan de Rijksuniversiteit Groningen op de studie *Heilige gezangen*. <